

LAUSUNTO

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021 (HE 146/2020)

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistys- ja tiedejaostolle valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2021. SLL lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Maksuton toinen aste ja oppivelvollisuuden laajentaminen

SLL kannattaa maksuttoman toisen asteen toteuttamista. SLL katsoo, että maksuttoman toisen asteen toteuttaminen olisi merkittävä keino vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa sekä ehkäistä sosioekonomisista syistä tapahtuvaa koulutuksen keskeyttämistä. Sen sijaan SLL ei pidä oppivelvollisuuden laajentamista nykyisestä tehokkaana toimenä nostaa koulutus- ja osaamistasoa. Olennaisempaa olisi suunnata toimet opiskelijoiden motivaation sekä kouluviihtyvyyden kehittämiseen koko koulutuspolulla.

Oppivelvollisuuden laajentamisen ja maksuttoman toisen asteen kustannukset on korvattava koulutuksen järjestäjille täysimääräisesti. SLL on huolissaan, ettei velvoitteiden lisäämisestä puutteellisin resurssein muodostu jälleen uutta leikkausta koulutuksen rahoitukseen.

SLL on erityisen huolissaan esitetystä aikataulusta. Voimaantulon aikataulu olisi liian kireä normaalioloissakin, mutta ottaen huomioon koulutuksen järjestäjien koronapandemiasta johtuvat paineet sekä samaan aikaan lukioissa työn alla olevat paikalliset opetussuunnitelmat, esitetystä aikataulusta pysyminen on mahdotonta. Koulutuksen järjestäjillä on oltava riittävästi aikaa ja resursseja uudistuksen toimeenpanoon. SLL katsoo, että voimaantuloa tulee siirtää siten, että oppivelvollisuutta koskeva lainsäädäntö astuu voimaan aikaisintaan 1.1.2022.

- SLL on huolestunut oppivelvollisuuden laajentamisen aikataulusta ja resursseista. Määrärahat on nostettava tasolle, joka korvaa kustannukset koulutuksen järjestäjille täysimääräisesti.

- SLL kannattaa lämpimästi maksuttoman toisen asteen toteuttamista.

Koulumatkatuki

SLL pitää tervetulleena koulumatkatukeen esitettyjä muutoksia maksuttoman koulutuksen piiriin kuuluville toisen asteen opiskelijoille 1.8.2021 lukien. Erityisen positiivisina muutoksina SLL pitää omavastuuosuuden poistoa sekä tukeen oikeuttavien päivien laskentatavan joustavoittamista. SLL on kuitenkin pettynyt, että aiemmin lakiesityksessä mukana ollut kilometrirajan laskeminen 10 kilometristä 5 kilometriin muutettiin 7 kilometriin säästötoimenä. SLL katsoo, että perusopetuksen piirissä olevien 5 kilometrin rajaan yhteneväinen linjaus olisi oikeudenmukainen ja turvaisi mahdollisimman monelle heikossa taloudellisessa asemassa olevalle toisen asteen opiskelijalle maksuttomat koulumatkat.

- SLL kannattaa koulumatkatukeen tehtäviä muutoksia, mutta vaatii tuen saamisen rajan alentamista 5 kilometriin.

Lukion laatuohjelma

SLL kannattaa lämpimästi esitettyä lukion laatuohjelmaa, jolle kohdennetaan täydentävässä talousarvioesityksessä 15 miljoonaa euroa. Lukiokoulutuksen laadun ja saavutettavuuden kehittämiseksi on suuri tarve, jotta jokaisella olisi mahdollisuus käydä lukiota kotoa käsin ja jotta lukioden toimintakulttuuria voidaan modernisoida ja oppimisympäristöistä tehdä monipuolisempia. Laadukkaaseen lukiokoulutukseen kuuluu, että teknologiaa ja digitaalisia sisältöjä hyödynnetään luontevasti ja joustavasti opetuksessa.

Hallitusohjelmaan on kirjattu 20 miljoonaa euroa lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelmaan. Siksi SLL ihmettelee, minne budjettiriihen päätöksestä jäi hallitusohjelmaan kirjattu saavutettavuuden huomioiminen ja puuttuva 5 miljoonan euron rahoitus.

SLL esittää, että laatuohjelmalla luodaan valtakunnallinen opiskelijapalautejärjestelmä. Vastaava järjestelmä on jo käytössä korkeakoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Opiskelijoilta

kysyttävä palaute on erinomainen matalan kynnyksen tapa osallistaa heitä lukion kehittämiseen. Palautejärjestelmä tarjoaisi vertailukelpoista tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista (SiVM 2/2018).

- SLL kannattaa lämpimästi lukion laatuohjelmaa (15 miljoonaa euroa). SLL esittää, että rahoituksen avulla toteutetaan valtakunnallinen opiskelijapalautejärjestelmä.
- SLL kuitenkin huomauttaa, että hallitusohjelman kirjaukseen nähden ohjelmasta puuttuu 5 miljoonaa euroa, ja samoin laatuohjelman yhteydestä on poistettu saavutettavuus.

Lukion rahoitus ja rahoitusjärjestelmän uudistustarve

Lukion yksikköhinnat eivät kata läheskään kokonaan lukiokoulutuksen järjestämisen todellisia kustannuksia. SLL toteaa, että on välttämätöntä ja kiireellistä palauttaa rahoitus niin, että rahoitus ja syntyvät kustannukset vastaisivat toisiaan. Lukiokoulutuksen rahoitusvaje on yli 100 miljoonaa euroa, mikä syntyy rahoituslakiin kirjatusta pysyvästä leikkurista, joka vähentää toteutuneista kustannuksista vuosittain 996,13 €/opiskelija (laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta). SLL esittää, että rahoituslaissa määritellystä leikkauksesta keskimääräisiin yksikköhintoihin luovuttaisiin.

Lukioverkko on harventunut viime vuosien aikana. Lukioverkon harvenemisen myötä yhä useampi nuori joutuu hakeutumaan lukioon kauas kotoaan. Nykyisin alle 60 opiskelijan ja alle 200 opiskelijan lukiot saavat korotettua yksikköhintaa. SLL ehdottaa, että tästä niin sanotusta pienten lukioden lisästä luovuttaisiin ja siirryttäisiin saavutettavuuslisiin, jossa otetaan huomioon ikäluokan suuruus sekä kunnan syrjäisyys. Näin lukiokoulutuksen saavutettavuutta voitaisiin turvata.

SLL kannattaa lukioden rahoitusjärjestelmän uudistamista siten, että osaksi rahoituksen määräytymisperusteita otettaisiin edellä kuvatut saavutettavuuslisä sekä opiskelijapalaute, jolla voitaisiin parantaa lukiokoulutuksen laatua.

- SLL vaatii luopumista lukiokoulutuksen suorasta leikkauksesta, joka on noin 1000 euroa lukiolaista kohden.
- Lisäksi SLL kannattaa rahoitusjärjestelmän uudistustyön aloittamista.

Toimenpiteet perusopetuksen laadun ja tasa-arvon turvaamiseksi

Ensinnäkin on syytä kiinnittää huomiota, että erityisesti pienissä kunnissa lukiokoulutuksella on merkittävä rooli laadukkaan perusasteen opetuksen turvaajana, sillä opetushenkilökunta on monesti osin yhteistä.

Toiseksi nivelvaihe perusasteen ja toisen asteen koulutuksen välissä on kriittinen, paitsi nuoren opinpolun myös yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Riittävä ja laadukas yläkoulujen oppilaanohjaus on oppilaalle paras ja kunnille kustannustehokkain tapa ehkäistä nivelvaiheen koulupudokkuutta. Nivelvaiheen ohjausta perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välillä on kehitettävä siten, että jokaisella on tiedot toisen asteen opintojen vaihtoehtoista. Jos nuori ei hakeudu tai pääse toisen asteen koulutukseen, nuoren asuinkunnan tulisi kontaktoida nuori, käydä ohjauskeskustelu ja tarjota opiskelupaikka tai paikka valmistavan opetuksen piiristä.

Kolmanneksi perusopetuksen resursseja on vahvistettava, jotta jokaisella perusopetuksen päättäneellä olisi vahvat opiskelutaidot ja oppimismotivaatio. Kouluviihtyvyyden parantaminen on tärkeää, koska 15 prosenttia oppilaista kokee itsensä ulkopuoliseksi kouluyhteisössä ja Suomessa suoritusbmotivaatio on vertailumaiden alhaisin (PISA 2015). Motivaation parantamisessa yksi merkittävä keino on oppilaiden osallisuuden tukeminen.

Siksi SLL pitää erinomaisena, että perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaan on varattu yhteensä 180 miljoonaa euroa vuosina 2020–2022. Ohjelmalla on oleellista edistää koulutuksellista tasa-arvoa, jotta perusopetuksen jälkeen jokaisella nuorella olisi tosiasialliset valmiudet opiskeluun toisella asteella.

- SLL pitää tärkeänä perusopetuksen resurssien turvaamista ja tänä vuonna alkanutta perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaa.
- SLL kiinnittää huomiota perusopetuksen laadun kehittämisessä erityisesti nivelvaiheen ohjaukseen, oppilaiden osallisuuden lisäämiseen sekä kouluviihtyvyyden kehittämiseen.

Opiskeluhoolto

SLL kannattaa lämpimästi hallituksen tavoitetta sitovista mitoituksista opiskeluhoollon palveluihin. Nykyisin opiskeluhoollon palvelujen saatavuudessa on isoja alueellisia eroja eivätkä palvelut toteudu lain vaatimusten mukaisesti. Mitoitusten säätämisen ja resurssilisäysten myötä alueellinen tasa-arvo palveluiden saatavuudessa paranee. SLL katsoo, että lukioissa tulee olla täysipäiväinen terveydenhoitaja, koulukuraattori ja -psykologi enintään 600 opiskelijaa kohti, sekä täysipäiväinen lääkäri 2000 opiskelijaa kohti. Kun henkilöstömitoitusten suuruudesta tehdään esitys, SLL edellyttää, että opiskeluhoollon palveluiden vahvistamiselle varattuja määrärahoja tarkastellaan uudelleen, jotta toimintojen laadusta voidaan pitää huolta.

Valmisteilla olevan sote-uudistuksen osalta SLL vastustaa jyrkästi opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden siirtämistä sote-maakuntien vastuulle ja esittää sen sijaan, että näiden palveluiden järjestämisvastuu säilyy jatkossakin oppilaitoksen sijaintikunnalla. Tällä tavalla voidaan varmistaa, että palvelut ovat opiskelijoiden saatavilla oppilaitosten läheisyydessä tai niiden omissa tiloissa, eivätkä muutu kaukana lukion arjesta tapahtuvaksi vastaanottotyöksi. SLL katsoo, että hallituksen esitys rikkoo oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoitusta, sillä lain mukaan opiskeluhoolto tulisi toteuttaa ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Järjestämisvastuun siirtämisen sijaan tulisi keskittyä siihen, miten henkilöstömitoitukset parantavat opiskeluhoollopalveluiden saatavuutta ja laatua valtakunnallisesti.

- SLL kannattaa opiskeluhoollon palveluihin sitovia henkilöstömitoituksia.
- SLL ei kannata opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden siirtoa sote-maakuntiin, vaan esittää, että näiden palveluiden järjestämisvastuu säilyy oppilaitoksen sijaintikunnalla.

Opinto-ohjaus

Opinto-ohjaukseen kohdistuu merkittäviä paineita ja odotuksia: monet viime vuosien koulutuspoliittiset uudistukset, esimerkiksi opiskelijavalintojen uudistukset, edellyttävät tuekseen

oikea-aikaista ja laadukasta opinto-ohjausta. Opinto-ohjauksen resurssit eivät kuitenkaan ole kehittyneet vastaavassa suhteessa.

Myös oppivelvollisuuden laajentaminen lisää entisestään opinto-ohjauksen tarvetta. Tästä syystä SLL katsoo välttämättömäksi, että oppivelvollisuuden laajentamista säädettäessä käynnistetään myös opinto-ohjauksen mitoituksen valmistelu siten, että lukiokoulutuksessa yhdellä opinto-ohjaajalla voisi olla enintään 200 ohjattavaa.

- SLL esittää, että oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä käynnistetään opinto-ohjauksen mitoituksen valmistelu.

Etäopetuksen vaikutus opiskeluun

SLL selvitti huhtikuussa kyselytutkimuksella miten kevään poikkeustilanne vaikutti lukiolaisiin. Etäopiskelu rasittaa lukiolaisia selvästi enemmän kuin tavanomainen opiskelu: yli puolella etäopetus lisäsi viikoittaista työmäärää. Huolestuttavaa on, että lähes puolet lukiolaisista kokee opetuksen laadun heikentyneen. Samalla on noussut huoli, miten eri opiskelutavat huomioidaan. Vain noin neljäsosa vastaajista arvioi, että etäopetus on tukenut riittävän monipuolisesti omia oppimistapoja.

Kyselystä saatiin erityisen huolestuttavia tuloksia lukiolaisten kuormittumisesta: jopa 60 prosenttia vastaajista kokee etäopiskelun henkisesti raskaaksi. Siksi SLL pitää tärkeänä, että kaikkialla koulutuspoliittisessa päätöksenteossa huomioidaan etäopetuksen myötä merkittävästi kasvanut opiskelutaakka sekä ohjauksen ja tuen tarve.

Helsingissä 13.10.2020

Adina Nivukoski

Adina Nivukoski
Puheenjohtaja

Heikki Luoto

Heikki Luoto
Päsihteeri

Lisätietoja:

koulutuspoliittinen asiantuntija Toni Ahva, 050 440 9647, toni.ahva@lukio.fi

sosiaalipoliittinen asiantuntija Iiris Hynönen, 050 377 7729, iiris.hynonen@lukio.fi